

O mapách, moci a marginalizaci

Význam mezinárodní politické sociologie
v českém výzkumu zahraniční a bezpečnostní politiky

JAN DANIEL, DAGMAR RYCHNOVSKÁ

Spory o definice a vymezování jejich hranic jsou oblíbenou akademickou kratochvílí, která připadá vnějšímu světu stejně nepochopitelná (a zábavná) jako pravidla kriketu autorům tohoto textu. To však neznamená, že by podobné debaty skutečně potenciálně neměly přesah do akademické praxe. Pokud bychom chtěli naši odpověď na kritiku Jakuba Eberleho (2015) udržet v neakademicky střídém duchu, nejspíše by stačilo napsat, že děkujeme za podnětnou kritiku našeho představení výzkumného programu mezinárodní politické sociologie (MPS) bezpečnosti (Daniel – Rychnovská 2015), nemyslíme si, že by feministické a poststrukturalistické přístupy nepatřily mezi významné současné přístupy k výzkumu bezpečnosti, a plně souhlasíme s poslední kapitolou Eberleho textu. Také bychom si přáli postdisciplinární výzkum (nejen) bezpečnosti, který přistupuje ke všem teoretickým přístupům, jimi využívaným konceptům a obecně různým typům poznání s plnou otevřeností a hodnotí je na základě jejich přínosu pro objasnění konkrétních otázek.

Jak bychom ale v této reakci rádi ukázali, neznamená to, že (nejen) v českém kontextu nemá smysl představovat nové přístupy ke zkoumání bezpečnosti. Tím spíše, když zde z různých důvodů prozatím tento proud výzkumu není příliš rozvinutý, ale zároveň zde pro něj existuje zajímavý potenciál. V případě mezinárodní politické sociologie tento potenciál vidíme nejen v jejím kritickém étosu, jenž podle našeho názoru v české bezpečnostní diskusi stále chybí, ale také v jejím zaměření na každodenní „neviditelné“ praktiky formující podobu zahraniční a bezpečnostní politiky. Právě tato blízkost k praxi poté otevírá pole pro empiricky podloženou a konkrétní kritiku, a to jak díky samotnému předmětu výzkumu, tak díky preferovaným metodám zkoumání. Zkoumání praxe bezpečnosti v českém kontextu pomocí přístupů spojených s MPS je podle nás tedy přínosné jak svým empirickým přesahem a schopností kriticky reflektovat aktuální vývoj, tak potenciálem přispět do světového oboru a širších teoretických debat v disciplíně. Zároveň to ale neznamená, že bychom tím chtěli potlačovat přístupy jiné, tedy ani ty, které vycházejí z poststrukturalistické analýzy diskurzu, jež v kontextu českého zkoumání zahraniční politiky a bezpečnosti rozhodně také nepatří k hlavnímu proudu.

Přestože se s Eberleho voláním po pluralitním výzkumu bez potenciálně disciplinujících „škatulek“ plně ztotožňujeme, klademe si otázku, nakolik je možné o různých teoretických proudech mluvit bez jejich pojmenování. Vymezení různých přístupů k výzkumu může být interpretováno jako mocenská strategie, jejímž účelem je vyloučení druhých z (údajně) legitimního způsobu zkoumání, ale také může být užitečnou zkratkou popisující odlišné pohledy na určitý problém a autory, kteří je sdílejí, přičemž používají obdobné metody a teoretické uchopení problému. Oddělení různých teoretických škatulek tak v našem pojetí mělo sloužit spíše k orientaci a k upozornění na možné způsoby výzkumu než k nastolení hegemonie jednoho určitého přístupu. Konkrétně v případě našeho článku v prvním letošním čísle *Mezinárodních vztahů* jsme se snažili poukázat na odlišnosti

diskurzivního přístupu k sekuritizaci v tradici kodaňské školy a sociologického a antropologického přístupu mezinárodní politické sociologie bezpečnosti.

V této odpovědi bychom rádi objasnili svůj pohled na některá tvrzení a motivace, které Eberle v našem původním textu nachází, a zároveň chceme dále rozvinout svůj argument o přínosu MPS pro výzkum bezpečnosti v českém kontextu. V tomto ohledu se vyjádříme především k našemu domnělému pokusu marginalizovat poststrukturalistické, feministické či postkoloniální přístupy prostřednictvím naší (vágní a zároveň utlačující) definice výzkumné agendy MPS a zkráceného představení kritických přístupů k výzkumu bezpečnosti. V druhé části textu se pokusíme překročit rámeček reakce a rádi bychom podrobněji rozebrali, proč si myslíme, že (nejen) v českém kontextu má výzkumná agenda mezinárodní politické sociologie smysl a v čem mohou přístupy s ní spojené obohatit český výzkum bezpečnosti a zahraniční politiky.

CO JE A CO NENÍ MEZINÁRODNÍ POLITICKÁ SOCIOLOGIE?

Koncept hranice a její praxe je jednou z hlavních oblastí zájmu výzkumu mezinárodní politické sociologie. Je proto v některých ohledech paradoxní, že hranice samotné MPS jsou značně rozmlžené a neostré (Macleod 2010). To ale neznamená, že by se o ní nedalo mluvit a popsat, co je jejím jádrem. V následujících řádcích bychom proto rádi vysvětlili, proč si myslíme, že mapování a označování jednotlivých proudů (například) bezpečnostních studií nemusí znamenat pouze vyzdvihování některých přístupů na úkor druhých. Zároveň bychom rádi poukázali na Eberleho čtení našeho původního textu, které je z našeho pohledu zkratkovité a z něhož může plynout představa o mocenské konstrukci nálepky mezinárodní politické sociologie a marginalizaci poststrukturalistických přístupů ke studiu bezpečnosti.

Jakubu Eberlemu patří rozhodně poděkování za pečlivý rozbor našeho textu, který nás donutil k reflexi toho, jak bychom měli o tomto značně heterogenním výzkumném proudu mezinárodní politické sociologie mluvit. Úvodem je tak dobré přiznat, že si tím sami nejsme jisti. Stejně jako u většiny teoretických proudů (nejen) v mezinárodních vztazích a bezpečnostních studiích nejde o koherentní školu s ostrým ohraničením, kde by bylo jasně zřetelné, kdo a co do ní patří či kdo je z ní vyloučen (byť má určité jádro a reaguje na určitou diskusi; srovnej Macleod 2010).¹ O MPS není přesné mluvit ani jako o disciplíně či nejspíše ani „subdisciplíně“, jak jsme ji označili ve snaze poukázat na její ukotvení v určitých teoriích a metodách výzkumu.²

Pokud by však MPS neexistovala, jak si poté vysvětlit existenci stále rostoucí sekce *International Studies Association* nazvané *International Political Sociology*, jež sdružuje výzkumníky s obdobným teoretickým a metodologickým zakotvením? Kde se vzaly kapitoly v učebnicích bezpečnostních studií, které se mezinárodní politické sociologii věnují (například Bigo 2008; Peoples – Vaughan-Williams 2010: 69–70; Macleod 2010), nebo knihy, které si MPS přímo vetkly do názvu (Basaran et al. v tisku; Berling 2015; Guillaume – Bilgin – Salter 2016)? A proč se někteří výzkumníci k MPS přímo aktivně hlásí (při letmém procházení univerzitních profilů například Mark Salter, Didier Bigo, Rebecca Adler-Nissen, Claudia Aradau, Trine Villumsen Berling, Markus Michael Müller, Xymena Kurowska)? Byť tedy souhlasíme s tím, že mezinárodní politickou sociologii je poměrně obtížné nějakým způsobem přesně vymezit, nedomníváme se, že bychom popsáním výzkumné agendy MPS bezpečnosti konstruovali něco nového a umělého, jak Eberle ve svém textu naznačuje (Eberle 2015: 55), a že o ní nemá smysl mluvit.

Abychom tak navázali jinou částí Eberlem citované učebnice kritických bezpečnostních studií (Peoples – Vaughan-Williams 2010) – mapování a popsání určitého prostoru je vždy zkratkovité a představuje redukci komplexního fenoménu za účelem jeho „zčitelnění“. Výsledná mapa pak může sloužit stejně tak k ovládnutí a vymezení teritoria, kam není ostatním povolen přístup, jako k rychlejší orientaci v neznámém prostředí za účelem jeho hlubšího poznávání či rychlejšího nalezení cesty (Tamtéž: 3, 11).

Jakou roli hrají při vytváření (ne)bezpečnosti řečové akty či každodenní rutinní praxe bezpečnostních profesionálů? Vznikají bezpečnost a bezpečnostní hrozby v rámci řečového aktu, obecného diskurzu, nebo také v konkrétních interakcích aktérů, praktik, diskurzů a materiálních objektů? Každý z takových pohledů přináší jiné poznatky, poukazuje na jiné otázky a vychází přitom z jiných teorií. Zdá se nám proto legitimní je označit jako různé přístupy k tomu, jak zkoumat bezpečnost, byť dané označení přirozeně někomu zahrne a jiného vyloučí – stejně jako prakticky každý vědecký text, který si zvolí určité teoretické zakotvení a využívá jeho terminologii (Mutimer 2009: 20). Z našeho pohledu je tak přínosné vést debatu o tom, nakolik námi vytvořená mapa pomáhá k zachycení různých přístupů a nalezení cesty pro ty, kdo o to mají zájem, spíše než o tom, zda má smysl vymezení různých přístupů jako takových (viz Eberle 2015: 55–56). Zde patří Eberlemu znovu naše díky za poukázání na některá nepřesná a zkratkovitá vyjádření obsažená v našem původním textu, která mohla při určitém čtení vést k tomu, že naše mapa orientaci spíše ztížila, než ulehčila. Je proto dobré si k naší mapě přečíst i jeho komentář.

Ne s veškerou kritikou však můžeme souhlasit. Jak sám Eberle uvádí, jeho reakce zaměřená na disciplinující efekt popsání výzkumného pole má svůj předobraz v kritice, která se snesla na kolektivní manifest projektu kritického zkoumání evropské bezpečnosti (c.a.s.e. collective 2006), či v kritice (Eberlem nezmiňované) agendy kritického výzkumu bezpečnosti v Kanadě (de Larrinaga – Salter 2014). V obou těchto případech bylo kritizováno takové vymezení způsobu výzkumu bezpečnosti, z něhož jsou vyloučeny například feministické, postkoloniální a poststrukturalistické přístupy nebo které omezuje kritický výzkum konkrétním teritoriálním vymezením (viz Behnke 2007; Nossal 2014; Salter 2007; Smith 2014; Sylvester 2007). Do jisté míry tak tato naše současná debata reprodukuje diskusi, která proběhla včetně reakce kritizované strany (viz c.a.s.e. collective 2007) v jiných kontextech již dříve (pro paradoxnost této situace v českém kontextu viz Drulák 2009b: 102).

Ovšem zatímco v případě c.a.s.e. collective Eberle vidí jako polehčující okolnost právě to, že se soustředí pouze na evropské přístupy ke zkoumání bezpečnosti, náš text kritizuje i pro jeho (údajnou) snahu obsáhnout výzkum bezpečnosti jako takový bez konkrétního kontextu (Eberle 2015: 54). Toto čtení ovšem nemůžeme přijmout, neboť závažně zkresluje to, o co jsme se v textu explicitně snažili. V našem představení mezinárodní politické sociologie bezpečnosti nebylo cílem zmapovat celé pole bezpečnostního výzkumu (v takovém případě by vyloučení feministických a dalších teorií skutečně znamenalo zásadní pochybení), tím méně přinést podobně jako c.a.s.e. collective nový manifest o syntéze různých kritických přístupů ke studiu bezpečnosti. Náš cíl byl v tomto ohledu mnohem skromnější. Bylo jím představit agendu výzkumu MPS bezpečnosti v podobě, jak vznikla v diskusi mezi různými evropskými teoretickými školami (na něž koneckonců i především reaguje), a dát ji do kontrastu s diskurzivním výzkumem sekuritizace inspirovaným v první řadě kodaňskou školou. Tato kritická teorie podle našeho názoru v českém bezpečnostním výzkumu převládá a byla v jisté podobě přijata i výzkumníky, kteří se ke kritickým tradicím nehlásí (viz Daniel – Rychnovská 2015: 27; dále například Frank 2006; Kaleta 2015; Martinovský 2009; Stejskal 2008; Tichý – Binhack 2012; pro výjimky pracující s jinými kritickými teoriemi srovnej například Císař a Walach 2013; Lupták 2011).

Námi vytvořená mapa tak ukazuje cestu od sekuritizace v podání kodaňské školy a diskusi, kterou vedla s takzvanou pařížskou a velšskou školou k širší agendě MPS (Bigo 2008: 117). Poststrukturalistické přístupy ke studiu bezpečnosti v podání Hansenové a dalších Eberlem zmíněných autorů a autorek chápeme jako paralelní větve vývoje kritické bezpečnostní teorie, kterou jsme (nejspíše ne dost důrazně) odlišili od sekuritizace kodaňské školy (viz Daniel – Rychnovská 2015: 28).

Eberle má nicméně pravdu v tom, že MPS jakožto výzkumnou agendu je mnohem jednodušší vymezit negativně než pozitivně (viz Macleod 2010). Jeho čtení námi představených „pozitivních“ charakteristik nám ale připadá nepřesné a zavádějící. Eberlem zmíněné

tři charakteristiky – interdisciplinarita, inspirace Foucaultovým pojetím analýzy moci a bezpečnosti a konkrétní epistemologická východiska (Eberle 2015: 50–52) – představují jednu z několika, které jsme v našem textu představili. Proto nás mezi jiným překvapuje, že Eberle pomíjí jednu z klíčových dimenzí MPS, a to zaměření na konkrétní interakce, v rámci nichž vzniká (ne)bezpečnost či jiné „velké koncepty“ (viz Foucault 2009: 12–13; či z jiného pohledu Latour 2005: 34–37). Právě toto zaměření na specifické aktéry, situace, interakce a jejich efekty představuje, vedle důrazného odmítnutí státu jako svébytného aktéra a hlavní jednotky analýzy, jednu z významných inovací, které prostřednictvím specifického čtení „francouzských sociologů a filozofů“ do výzkumu mezinárodních vztahů a bezpečnosti tento výzkumný program přinesl (Bigo 2008; Bigo – Walker 2007; Huysmans – Nogueira 2012; Macleod 2010).

I zde lze argumentovat tím, že jednotliví autoři dekonstrující diskurzy mezinárodních vztahů (například Doty 1996; Walker 1993) provedli podobnou kritiku již dříve. V případě MPS je odlišné nejen zaměření na každodenní praktiky a aktéry, kteří je vytvářejí, ale také způsob zkoumání spoléhající nejen na analýzu diskurzu, ale také na hloubkové rozhovory či etnografické metody (pro příklady různých přístupů využívaných MPS viz Daniel – Rychnovská 2015: 37–38).³ Věříme, že právě tento étos „blízkosti k praxi“ (viz Bueger – Mireanu 2014) a snaha o pochopení její logiky na základě detailního empirického výzkumu má rozhodně co nabídnout i českému výzkumu bezpečnosti a mezinárodních vztahů. Pokud o ni ovšem bude stát...

PESTROST ČESKÉHO BEZPEČNOSTNÍHO VÝZKUMU? JAKÁ PESTROST?

Rozmanitost teoretických konceptů a analytických nástrojů je pro výzkum společnosti a politiky naprosto zásadní, a to tím spíše, přijmeme-li ontologické východisko o neexistenci objektivního stavu věcí a v duchu postpozitivismu uznáme předpojatost a limity vědeckého zkoumání. Pro studium bezpečnosti a bezpečnostních hrozeb to pak platí o to více vzhledem k možným dopadům výstupů takového výzkumu, stejně jako nekriticky přijímané praxe. Nejen v českém prostředí jsou bezpečnostní studia na vzestupu, nicméně jejich rozmanitost se zde posiluje jen okrajově. Kritická bezpečnostní studia a MPS zvláště jsou tak stále na mnoha pracovištích a v mnoha časopisech spíše mimo hlavní okruh zájmu. Z našeho pohledu má proto smysl MPS, jež se jako přístup ke kritickému zkoumání bezpečnosti v současnosti velmi rychle rozvíjí, představovat v českém prostředí, a to i za cenu určitého zjednodušení a vynechání ostatních kritických přístupů.

Naši motivací pro sepsání článku byla právě snaha poukázat na různorodost současného studia bezpečnosti a podpořit tak oslavovanou pluralitu výzkumu představením konkrétního výzkumného proudu. Pluralitní kritické zkoumání bezpečnosti je v českém kontextu (zatím) spíše výjimkou a praxí nemnoha pracovišť, jak nám ukazuje naše zkušenost i zkušenost našich kolegů. Výzkum bezpečnosti je často spíše ateoretický, případně inspirovaný strategickými studii nebo zvládnutou verzí (neo)realismu, anebo dokonce antiteoretický v tom smyslu, že role teorie je odmítnuta a nahrazena „intuicí“, „praxí“, či „zkušenostmi“ autora. Napojení lokálního výzkumu na teoretické debaty ve světovém oboru MV je tak až na individuální výjimky z několika pracovišť poměrně slabé, přičemž velká část výzkumu ani takovou ambici nemá (pro podobnou reflexi středoevropského výzkumu MV srovnej Batora – Hynek 2009; Kubálková 2009; Drulák 2009a). Tato charakteristika dle našich zkušeností platí jak pro výzkum vojenský, respektive produkováný autory s vojenským vzděláním, tak mnohdy paradoxně i pro výzkum politologický, realizovaný autory z univerzitních pracovišť na sociálněvědních a filozofických fakultách. Při pročítání českých odborných časopisů zaměřených na výzkum bezpečnosti – a obrábějících se tedy i na politiky a profesionály v oboru bezpečnosti – je tak možné narazit na řadu textů, jež poskytují velmi úzký, solidním výzkumem nepodložený pohled na komplexní politická témata a zároveň jsou často silně spekulativní a normativní. Tato jednobarevnost a zploštělost je ovšem problematická, a to jak z hlediska akademického, tak společenského.

Popisovaná jednobarevnost nicméně není pouze výsledkem ignorování alternativních přístupů k výzkumu bezpečnosti, ale zdá se, že je mnohdy vědomě preferována před otevřením se novým perspektivám studia bezpečnostních otázek. Specificky kritický výzkum a s ním spojená pestrost metod zkoumání, včetně širokých možností uplatnění již zmiňované diskurzivní analýzy, se tak místy stávají předmětem kritiky ze strany institucionálních a disciplinárních autorit.⁴ Tato kritika se vztahuje jak k údajné „nevědeckosti“, „nereplikovatelnosti“ a „subjektivnosti“ konstruktivistických a kritických přístupů k politologickému výzkumu, tak k jejich údajné ideologické nebezpečnosti. Tyto přístupy pak bývají stavěny do protikladu například s takzvanou tradiční politologií, strategickými studii či geopolitikou, jež jsou chápány jako objektivní, nestranné a na rozdíl od kritického výzkumu vědecky hodnotné. Tato dynamika pak může být posílena strukturálními faktory, jako je systém financování vysokých škol, garantování studijních oborů či systém habilitací, což má pochopitelně dopad jak na fungování akademického pole obecně, včetně praktik výuky, výzkumu či publikační činnosti, tak na kariérní perspektivy jednotlivých akademických pracovníků na daných pracovištích.⁵ Domníváme se, že tato atmosféra (panující, jak bychom rádi zopakovali, pouze na některých pracovištích) rozvoji pluralitního výzkumu rozhodně neprospívá.

Dá se tedy číst náš článek o MPS jako politický nástroj, jak jej označuje Eberle? Pokud takto chápeme snahu legitimizovat přístup k výzkumu bezpečnosti, který v českém akademickém prostředí dosud není příliš rozvinutý, případně je přímo odmítán, tak ano, náš článek měl mocensko-politické ambice. Snaha charakterizovat MPS pomocí společných znaků pak byla prostředkem této legitimizace, jelikož měla pomoci srozumitelně a na konkrétních příkladech ilustrovat alternativy takzvaného tradičního studia bezpečnosti (do něhož lze počítat v českém kontextu již i kodaňskou školu v její původní podobě). Zkušenosti z výuky a výzkumu bezpečnosti v českém akademickém prostředí nám napovídá, že i s rizikem sklouznutí k jistému zjednodušování a schematičnosti může být tento krok dobrým předpokladem otevření další debaty o pluralitě konceptů a metod bezpečnostního výzkumu.⁶

PLURALITNÍ VÝZKUM JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE ČESKÉHO OBORU MV

Voláme-li po pluralitním výzkumu bezpečnosti a širším akcentování nových kritických přístupů k jejímu zkoumání, považujeme za zásadní se vyjádřit k tomu, proč vnímáme pluralitu výzkumu v tomto kontextu jako něco pozitivního a důležitého. Domníváme se, že pluralita je potřebná z hlediska výzkumu a zdravého fungování akademické obce, výchovy odborníků pro politickou praxi i v rámci celkového rozvoje oboru politologie a mezinárodní vztahy v české společnosti.

Politická věda jakožto vědecká disciplína se v českém prostředí etablovala v devadesátých letech minulého století, kdy začaly vznikat samostatné katedry politologie a mezinárodních vztahů a s tím i nové učební programy, odborné časopisy atd. Ve snaze odlišit sociálněvědní politologický výzkum od ideologicky motivovaného vzdělání v oblasti marxismu a leninismu povinného v období komunistického režimu či cíleně politického vzdělání diplomatů a politických poradců se nová disciplína začala profilovat jako nepolitická, stavějící na principech nestrannosti a objektivity vědeckého výzkumu, a tedy stojící „nad politikou“ (Drulák 2007).⁷ Sociologie vědy stejně jako česká zkušenost politologického výzkumu však ukazuje, že tato pozice je neudržitelná. Stejně jako adorované „přírozené“ zákony volného trhu jsou vždy ukotveny v určitém mocensko-politickém kontextu, který umožňuje fungování takzvaných tržních mechanismů, tak i zdánlivé zákonitosti fungování politiky jsou založené na abstrahování od širších společensko-politických souvislostí. Takzvané empiricko-analytické pojetí politologie, která se vesměs profiluje jako ateoretická, si zakládá na zaměření na specifické téma a jeho zjednodušení pro účely generalizace výsledků výzkumu, což limituje kritickou reflexi samotné vědecké praxe.

Nekritické přejímání konceptů a problémů formulovaných politiky či mimo akademickou sféru obecně jde ruku v ruce s ambicí o produkci takzvaného společensky relevantního výzkumu, který dává společnosti odpovědi na otázky, které si klade, ale na druhou stranu jde o strategii vědomého vymezování prostoru pro tyto odpovědi. Zabýváme-li se v rámci standardního politologického výzkumu kupříkladu problémy energetické bezpečnosti či ponecháváme-li výzkum „vnitřní bezpečnosti“ pouze specialistům na policejních akademiích, akceptujeme určité chápání souboru témat v dominantním politickém diskurzu i jeho bezpečnostní dimenzi a implikace, což není – a nikdy ani nemůže být – apolitický postoj. Jaký je však význam sociální vědy, když není schopna společnosti nastavit kritické zrcadlo a poukázat na širší souvislosti vzniku a řešení konfliktů a problémů? K čemu je politologie, když není schopna kritizovat politiku? Pluralita teoretických přístupů a analytických nástrojů, jež nabízí nové pohledy na to, co by měla politologie zkoumat a jakým způsobem, je tak podle nás nezbytným předpokladem zdravého a produktivního vývoje vědeckého zkoumání politiky.

Pluralita je však důležitá nejen z hlediska výzkumu, ale i pro výchovu politologicky vzdělaných odborníků. Cílem vzdělání budoucích politických a bezpečnostních expertů by však nemělo být pouze uvedení do historie, práva či do fungování politických institucí, ale zejména rozvoj analytických schopností pro chápání politiky a bezpečnosti. Z toho důvodu je užitečné, aby se již studenti seznámili s různými pohledy na politiku, aby pochopili, že zajišťování bezpečnosti může mít řadu potenciálně negativních dopadů a bezpečnost sama nemá jednu definici, a je naopak cenné na ni pohlížet jako na výsledek střetu různých pohledů na to, co chce společnost chránit, před kým a jakým způsobem. Destabilizující pohled na politiku a politické praktiky, který poukazuje na alternativní interpretace jinak nezpochybnovaných faktů a postojů, je tak klíčový pro rozvoj kritického myšlení politologických a bezpečnostních expertů. MPS, podobně jako například post-strukturalismus, takový pohled poskytuje, a to v mnoha ohledech komplexněji než kodaňská škola, která „pouze“ poukazuje na legitimizaci výjimečných opatření v důsledku konstrukce hrozeb.

Z širšího pohledu je nutné se pozastavit i nad celkovou koncepcí rozvoje politologie a mezinárodních vztahů v české společnosti. Petr Drulák (2009b: 103) v této souvislosti zmiňuje, že je důležité lokalizovat strategii rozvoje disciplíny do norem českého i světového oboru, ale také do českých společensko-politických realit. To obnáší na jedné straně orientaci na rozvoj teoretických konceptů, jak si žádá světový obor, a na druhé straně napojení na praxi české politiky a legitimizaci role politologického výzkumu v očích české společnosti, což implikuje i zajištění zdrojů pro rozvoj a reprodukci oboru. Na základě těchto požadavků pak formuluje doporučení, podle něžž má český obor „*reflexi české mezinárodněpolitické zkušenosti přispívat jak k světovému oboru MV, tak i k praxi českých i jiných aktérů*“ (Tamtéž: 104). Jinými slovy doporučuje představit jedinečnou českou mezinárodněpolitickou zkušenost ve světle teoretického výzkumu pro širší odborné publikum.

Domníváme se, že MPS je jedním z jistě vhodnějších teoretických proudů, do něhož lze produktivně zasadit českou zkušenost jak s přínosem pro světový obor, tak s přesahem pro lokální praxi. MPS klade důraz na empiričnost a výzkum praxe s důrazem na pochopení jejích vnitřních pravidel, chápe bezpečnost kontextuálně a zároveň nabízí kritický nadhled nad tvorbou i implementací bezpečnostních praktik. MPS nemá ambici formulovat velkou teorii mezinárodních vztahů, která by se zaměřovala na chování velmocí v mezinárodním systému, ale vnímá pestrost politických a bezpečnostních praktik a odmítá jejich přílišnou generalizaci. Dívá se také nejen na proces vytváření bezpečnosti, tedy konstrukci bezpečnostních hrozeb a praktik zajištění bezpečnosti a na aktéry, jež jsou do nich zapojeni, ale také na to, jak je bezpečnost přijímána, do jaké míry je demokraticky kontrolována a jaké má dopady na společnost.

* * *

Jak jsme nastínili v našem původním článku (Daniel – Rychnovská 2015: 41), zajímavých témat relevantních jak společensky a politicky v českém prostředí, tak pro teoretický bezpečnostní výzkum v oblasti MPS se nabízí mnoho: od dynamické transformace a transnacionalizace českých polí bezpečnostních profesionálů (policie, armáda, státní byrokracie aj.), proměny samotné bezpečnostní expertizy či privatizace bezpečnosti až po přijímání a rezistenci vůči dominantní artikulaci bezpečnostních priorit a praktik v různých společenských prostředích. Výzkum s úzkým přesahem do lokální praxe, který je zároveň zasazen do teoretických debat v oboru a je schopen kritické reflexe bezpečnostní praxe, výzkumná agenda mezinárodní politické sociologie silně podporuje. Takový výzkum může zároveň přispět k rozvoji výše zmiňované plurality pohledů na českou politiku bezpečnosti. Střední a východní Evropa je oblastí s jedinečnou politickou zkušeností, kterou stojí za to zkoumat nejen historicky, ale i politologicky s kritickým nadhledem (Tallis 2015; Csiki et al. 2015). Takzvaných velkých témat, která jsou tradičním objektem výzkumu MV, se přitom, jak zmiňuje i Petr Drulák (2009b), soudobá česká politika dotýká spíše ojediněle. Jak ukazuje MPS mj. i v návaznosti na feminismus (srovnej například Hansen 2000), výzkum politiky (ne)bezpečnosti se však nemusí – a z normativního hlediska by ani neměl – omezovat jen na zkoumání těchto velkých témat. Politika vzniká a je ovlivňována i v prostředích, která nejsou tradičně předmětem výzkumného zájmu, a stejně tak má dopady, které nestačí jen „měřit“ volebními preferencemi, průzkumem veřejného mínění, nastavením volebních systémů nebo legislativního ukotvení zajišťování bezpečnosti. Pro zachycení této zkušenosti však potřebujeme nové teoretické koncepty a analytické nástroje. To samozřejmě neznamená, že nové teoretické proudy nemají chyby nebo že by měly nahradit osvědčené výzkumné přístupy a metody. Má-li však politologie a MV nabízet pestrou škálu pohledů na sociální realitu, je otevřenost inovativním výzkumným proudům, jako je například MPS, ale samozřejmě i diskurzivní poststrukturalistické přístupy, vhodným prostředkem takového rozvoje.

¹ Ztotožnění MPS bezpečnosti pouze (Eberle 2015: 49) nebo z velké části (Peoples – Vaughan-Williams 2010: 69) s pařížskou školou výzkumu bezpečnosti je podle našeho názoru v současnosti vzhledem k rozšíření teoretického ukotvení i výzkumné agendy neudržitelné, což uvádí ve svém vymezení MPS i Didier Bigo, jedna z vůdčích osob (bývalé) pařížské školy (Bigo 2008).

² Zajímavý koncept pocházející z antropologie a výzkumu vědy a technologie v tomto kontextu představují „obchodní zóny“ (*trading zones*). Jako obchodní zóny jsou označeny takové oblasti prakticky fungující vědy, kde se pod určitou společnou nálepkou nebo v rámci společného projektu diskutuje o různých přístupech a různých disciplínách a v ideálním případě se také tyto přístupy navzájem obohacují při řešení konkrétních problémů. Zároveň se nemusejí navzájem shodnout na základních ontologických a epistemologických otázkách (viz Bueger – Gadinger 2014: 11–14).

³ Tím na druhou stranu nechceme říci, že by nebyly využívány i genealogické nebo obecně diskurzivní metody výzkumu, ale vnímáme velmi silně právě tento obrat k terénnímu výzkumu.

⁴ O političnosti kritického bezpečnostního výzkumu v neevropském kontextu píše například turecká akademička Pinar Bilginová (2011).

⁵ Z pochopitelných důvodů zde nechceme uvést konkrétní zdroje těchto informací. Jedná se ale o kolegy z různých akademických pracovišť v celé České republice, s nimiž jsme svou reakci konzultovali. Tímto jim také velmi děkujeme za sdílení osobních zkušeností. Jsme si nicméně plně vědomi toho, že je problematické tato tvrzení zobecňovat.

⁶ V tomto kontextu by si autoři rádi položili (řečnickou) otázku, do jaké míry přispělo k oblíbě kodaňské školy v české bezpečnostní komunitě to, že základní kniha tohoto proudu byla přeložena do češtiny a teorie sekuritizace se dostala do jednoho ze slovníků bezpečnostní terminologie (Zeman et al. 2002).

⁷ K tomuto náhledu a jeho reprodukci v něčem napomohlo také řadě studentů naší generace důvěrně známé rozdělení „metodologických“ přístupů ke studiu politické vědy na ontologicko-normativní, kriticko-dialektický a preferovaný empiricko-analytický (viz Berg-Schlosser – Stammen 2000).

Literatura

- Basaran, Tugba – Bigo, Didier – Guittet, Emmanuel-Pierre – Walker, R. B. J. (eds., v tisku): *Perspectives From International Political Sociology: Transversal Lines in International Relations*. London and New York: Routledge.

- Batora, Jozef – Hynek, Nik (2009): On the IR barbaricum in Slovakia. *Journal of International Relations and Development*, Vol. 12, No. 2, s. 186–193.
- Behnke, Andreas (2007): Presence and Creation: A Few (Meta-)Critical Comments on the c.a.s.e. Manifesto. *Security Dialogue*, Vol. 38, No.1, s. 105–111.
- Berg-Schlosser, Dirk – Stammen, Theo (2000): *Úvod do politické vědy*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.
- Berling, Trine Villumsen (2015): *The International Political Sociology of Security: Rethinking Theory and Practice*. New York and London: Routledge.
- Bigo, Didier (2008): International Political Sociology. In: Williams, Paul D. (ed.): *Security Studies: An Introduction*. London and New York: Routledge, s. 116–128.
- Bigo, Didier – Walker, R. B. J (2007): International, Political, Sociology. *International Political Sociology*, Vol. 1, No. 1, s. 1–5.
- Bilgin, Pinar (2011): The politics of studying securitization? The Copenhagen School in Turkey. *Security Dialogue*, Vol. 42, No. 4–5, s. 399–412.
- Bueger, Christian – Gadinger, Frank (2014): *International Practice Theory: New Perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bueger, Christian – Mireanu, Manuel (2014): Proximity. In: Aradau, Claudia – Huysmans, Jef – Neal, Andrew – Voelkner, Nadine (eds.): *Critical Security Methods: New Frameworks for Analysis*. London and New York: Routledge, s. 118–141.
- c.a.s.e. collective (2006): Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto. *Security Dialogue*, Vol. 37, No. 4, s. 443–487.
- c.a.s.e. collective (2007): Europe, Knowledge, Politics Engaging with the Limits: The c.a.s.e. collective Responds. *Security Dialogue*, Vol. 38, No. 4, s. 559–576.
- Csiki, Tamás – Daniel, Jan – Lupták, Ľubomír – Potjomkina, Diána – Turcsányi, Richard – Walach, Václav (2015): *The Challenges of Central European Security: Critical Insights*. Brno: Masaryk University Press.
- Daniel, Jan – Rychnovská, Dagmar (2015): Mezinárodní politická sociologie: Výzkum praxe bezpečnosti. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 50, No. 1, s. 26–45.
- De Larrinaga, Miguel – Salter, Mark B. (2014): Cold CASE: A manifesto for Canadian critical security studies. *Critical Studies on Security*, Vol. 2, No. 1, s. 1–19.
- Doty, Roxanne Lynn (1996): *Imperial Encounters: The Politics of Representation in North-South Relations*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Drulák, Petr (2007): Zamyšlení nad českým oborem mezinárodních vztahů: Pokus o bourdieuvský pohled. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 42, No. 3, s. 69–79.
- Drulák, Petr (2009a): Introduction to the International Relations (IR) in Central and Eastern Europe Forum. *Journal of International Relations and Development*, Vol. 12, No. 2, s. 168–173.
- Drulák, Petr (2009b): Přestaňme dohánět, začněme tvořit! Budoucnost českého oboru mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 95–109.
- Eberle, Jakub (2015): Obecnost i exkluzivita mezinárodní politické sociologie: Odpověď Janu Danielovi a Dagmar Rychnovské. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 50, No. 4, s. 49–57.
- Foucault, Michel (2009): *Zrození biopolitiky: Kurz na Collège de France (1978–1979)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Frank, Libor (2006): Sekuritizace a sekuritizační pohyb v české společnosti: Percepce bezpečnostních hrozeb a rizik. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečnostná veda a bezpečnostná vzdelávanie“*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši.
- Guillaume, Xavier – Bilgin, Pinar – Salter, Mark B. (eds. 2016): *Routledge Handbook of International Political Sociology*. London and New York: Routledge.
- Hansen, Lene (2000): The little mermaid's silent security dilemma and the absence of gender in the Copenhagen School. *Millennium-Journal of International Studies*, Vol. 29, No. 2, s. 285–306.
- Huysmans, Jef – Nogueira, João Pontes (2012): International Political Sociology: Opening Spaces, Stretching Lines. *International Political Sociology*, Vol. 6, No.1, s. 1–3.
- Kaleta, Ondřej (2015): Sekuritizace migrace: Příklad Itálie v době vypuknutí arabského jara. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 50, No. 2, s. 5–22.
- Kubálková, Vendulka (2009): The 'take off' of the Czech IR discipline. *Journal of International Relations and Development*, Vol. 12, No. 2, s. 205–220.
- Latour, Bruno (2005): *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. New York: Oxford University Press.
- Lupták, Ľubomír (2011): *Bezpečnostný diskurz v SR: Lokalizácia ne(o)liberálneho vládnutia v postsocialistickom barbaricu*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Macleod, Alex (2010): International Political Sociology. In: Denemark, Robert A. (ed.): *International Studies Encyclopaedia*. Oxford: Blackwell, <http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode.html?id=g978144336597_chunk_g978144433659739>.
- Martinovský, Petr (2009): Sekuritizace hrozby nedostatku vody v České republice. *Obrana a strategie*, Vol. 9, No. 2, s. 25–48.

- Mutimer, David R. (2009): My Critique Is Bigger than Yours: Constituting Exclusions in Critical Security Studies. *Studies in Social Justice*, Vol. 3, No. 1, s. 9–22.
- Nossal, Kim Richard (2014): The heart of the matter? *Critical Studies on Security*, Vol. 2, No. 1, s. 20–22.
- Peoples, Columba – Vaughan-Williams, Nick (2010): *Critical Security Studies: An Introduction*. London: Routledge.
- Salter, Mark B. (2007): On Exactitude in Disciplinary Science: A Response to the Critical Approaches to Security in Europe Network Manifesto. *Security Dialogue*, Vol. 38, No. 1, s. 113–122.
- Smith, Heather A. (2014): Naming, labels and manifestos: A response to Miguel de Larrinaga and Mark Salter. *Critical Studies on Security*, Vol. 2, No. 1, s. 31–34.
- Stejskal, Libor (2008): Bezpečnost jako dimenze udržitelnosti a kvality života v české perspektivě (Úvahy pro rok 2008). *Vojenské rozhledy*, Vol. 17, No. 1, s. 3–14.
- Sylvester, Christine (2007): Anatomy of a Footnote. *Security Dialogue*, Vol. 38, No. 4, s. 547–558.
- Tallis, Benjamin C. (2015): Editorial 1/2015: To Provoke Constellations. *New Perspectives*, Vol. 23, No. 1, s. 7–14.
- Tichý, Lukáš – Binhack, Petr (2012): Česká debata o vnější dimenzi energetické bezpečnosti a národní zájem. *Středoevropské politické studie*, Vol. 14, No. 1, s. 90–128.
- Walach, Václav – Císař, Ondřej (2013): „Jako ghetto – ty ublížíš mně, já ublížím tobě“: Bezpečnost a pouliční násilí v sociálně vyloučené lokalitě. *Lidé města*, Vol. 15, No. 3, s. 391–417.
- Walker, R. B. J. (1993): *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zeman, Petr et al. (2002): *Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav.